

حقوق اقلیت‌های دینی

مؤلف

نسرتن هژبری (استاد یار جامعه المصطفی)

آسیه پنجهی

www.ketab.ir

سرشناسه:	هژبری، نسرین، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور:	حقوق اقلیت‌های دینی / مولف نسرین هژبری، آسیه پناهی.
مشخصات نشر:	مشهد: انتشارات ۱۱۰ (صد و ده) ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۲۲۸ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۵۳۵۸-۵۷-۵
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	اقلیت‌های دینی - حقوق مدنی
موضوع:	Religious minorities - Civil rights
موضوع:	اقلیت‌های دینی - وضع حقوقی و قوانین
موضوع:	.Religious minorities - Legal status, laws, etc
موضوع:	اقلیت‌های دینی - جنبه‌های قرآنی
موضوع:	Religious minorities - Qur'anic teaching
شماره زوده:	پناهی، آسیه، ۱۳۶۵ -
رده بندی بگرد:	BP ۲۲۷/۴۷ ۱۳۹۵
رده بندی دیر:	۲۹۷/۴۷
شماره کتابشناسی:	۴۲۱، ۶۸۰

ناشر: انتشارات ۱۱۰ (صد و ده)
نام کتاب: حقوق اقلیت‌های دینی
مؤلف: نسرین هژبری (استادیار)، آسیه پناهی
صفحه آرایشی: سیده طیبه
چاپ: مقرب
نوبت چاپ: اول/۱۳۹۵
تعداد صفحات: ۲۲۸
قطع: رقعی
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۹۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۳۵۸ - ۵۷ - ۵

تلفن ناشر: ۰۹۱۵۷۳۹۲۸۱۴
entesharat110@gmail.com

فَآن كَسْبِهِ عِنْدَانِ كَامَلْتَرِينَ نَسْخَه هِدَايَتِ وَ سَعَادَتِ بَخْشِ، خُود رَا حَاوِي
 تَمَام نِيَازَهِي اِنْسَانِ بِرَا، سَعَادَتِ دُنْيَوِي (فَرْدِي وَ اِجْتِمَاعِي) وَ اِخْرَوِي وَي مَعْرِفِي
 مِي كَنْد. آيَاتِي اَز آيَةُ «وَنَزَّأْنَا لِيْكَ الْكِتَابَ تَبَيِّنًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهَدًى وَرَحْمَةً
 وَبُشْرًى لِّلْمُسْلِمِيْنَ»^۱ مَوِيْد اِيْن مَعْنِيَت.

با توجه به موضوع بحث و با نگاه به قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام در می‌یابیم که بسیاری از آیات و روایات به مباحث حقوقی انسان‌ها و وظایف اجتماعی‌شان پرداخته است؛ و دستورات فراوانی را بر خود گنجانده‌اند؛ چرا که در یک اجتماع انسانی مقدمه ضروری برای رسیدن به دینینه فاضله زندگی مسالمت‌آمیز با اعضای جامعه اعم از مسلمان و غیر مسلمان، بی‌باختگی و زندگی مسالمت‌آمیز در سایه‌ی رعایت اخلاق و حقوق تمامی افراد جامعه، عدم تعدی به حقوق یکدیگر میسر می‌شود.

۱ - ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیانگر همه چیز، و مایه هدایت و رحمت و بشارت برای

نکته‌ای که در این زمینه حائز اهمیت است که اگر ما محدوده حقوق آنها را بشناسیم و بدانیم که موضوع حقوق آنها به چه زمانی برمی‌گردد و نظریات اسلام درباره حقوق آنها چیست، دچار افراط و تفریط در این زمینه نمی‌شویم. مسأله اقلیت‌ها از لحاظ تاریخی به دوران قدیم و تأسیس امپراطوری‌های بزرگ برمی‌گردد. به عنوان مثال، می‌توان به فرمان کوروش کبیر که در سال ۵۳۸ قبل از میلاد پس از ورود فاتحانه به شهر بابل برای آزادی مثل در اسارت بابلی‌ها صادر گردید، اشاره کرد که متن آن بر کتیبه ای استوانه‌ای در چهل و پنج خط حک شده و به اعلامیه کوروش معروف است. در پیمان‌ها و اعلامیه‌ها، «مختلفین المللی» نیز به مسأله حمایت از حقوق اقلیت‌ها تأکید شده است. «جامع‌ترین» آنها اعلامیه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در باره حقوق اشخاص متعلقه به اقلیت‌های ملی یا قومی، دینی یا زبانی مصوب ۱۸ دسامبر ۱۹۹۲ (مصادف با ۱۳۷۱) می‌باشد. اعلامیه مزبور گرچه جنبه الزام آور برای دولت‌ها ندارد، اما اغلب اعلامیه‌های صادره از سوی سازمان ملل متحد دارای تأثیر سیاسی و بین‌المللی است. احتمال می‌رود در آینده مفاد این اعلامیه مبنایی برای تدوین یک «سازمان بین‌المللی در این زمینه» گردد. در دین مبین اسلام نیز حقوق اقلیت‌ها مورد توجه خاص قرار گرفته است.

شایان ذکر است با توجه به تبلیغات منفی جهان غرب علیه جهان اسلام و دولت ایران در خصوص رعایت حقوق بشر که حقوق اقلیت‌ها یکی از مصادیق آن است، بررسی موضوع از دیدگاه پیامبر و حقوق موضوعه ایران می‌تواند تا حدود زیادی تبلیغات مزبور را خنثی نماید. چنانکه در همایش «تقویت جهانی بودن حقوق بشر: دیدگاه‌های اسلامی در مورد اعلامیه جهانی حقوق بشر» که در نوامبر ۱۹۹۸ (آبان ۱۳۷۷) در دفتر اروپایی سازمان ملل متحد در ژنو

برگزار گردید خانم رابینسون کمیسر عالی حقوق بشر در پایان همایش اظهار داشت: « من از وجود اصول و قواعد بنیادین اسلام در رابطه با کرامت انسانی، بر قراری عدالت، حمایت از ضعیف، تعاون و همبستگی، احترام به دیگر فرهنگ‌ها و عقاید آگاهی پیدا کردم... اصول اسلام در رابطه با کرامت انسانی و همبستگی اجتماعی منبعی غنی برای مواجهه با بحث‌های امروزی حقوق بشر است. توجه اسلام به کرامت انسانی سابقه ای دیرینه دارد و آن چنان پویا و زنده است که می‌تواند با چالش‌های امروز حقوق مواجهه نماید».

بنابراین آشنایی افراد علی‌الخصوص مسلمانان با نظرات بکر و سازنده اسلام و مسرت‌ها و پویایش و توجه به این نکته که اسلام هیچ‌گونه ضدیت و منافاتی با صلح بری ندارد، می‌تواند به حل بحران حقوق بشر در جوامع مختلف کمک کند.

نویسنده این پژوهش به علت گستردگی مطالب تنها بخشی از حقوق اقلیت‌های دینی را بررسی کرده است.

به امید آن که پژوهش صورت گرفته گوشه‌ای از حقانیت دین اسلام را برای حق طلبان آشکار کند.

فهرست مطالب

بخش اول: حق و تکلیف

- فصل اول: معنا و مفهوم حق ۱۷
- معنای لغوی حق ۱۷
- معنای اصطلاحی حق ۲۰
- ۱- حق به معنای واقعیت و بایستگی حقیقی ۲۰
- ۲- حق امری ثابت است ۲۶
- ۳- حق به معنای بایستگی اخلاقی ۲۸
- ۴- حق به معنای بایستگی حقوقی ۳۱
- فصل دوم: حق و تکلیف ۳۵
- علت بحث درباره حق و تکلیف ۳۶
- نسبت بایدها و نبایدهای دینی با حاکمیت مدارک ۳۸
- طرح یک سؤال ۴۱
- محدوده تلازم حق و تکلیف ۴۳

بخش دوم: حقوق فردی اقلیت‌های دینی

- فصل اول: فضیلت‌های انسانی ۴۷
- کرامت انسانی ۵۲
- حق حیات (امنیت جانی) ۵۵
- حق آزادی فکر و اندیشه و عقیده ۵۸

- ۶۲ ..... الف) آزادی عبادی
- ۶۵ ..... ب) حق داشتن عبادتگاه
- ۶۸ ..... ج) تقسیم بندی سرزمین‌های اسلام
- ۷۲ ..... د) آزادی در مرمت و تعمیر معابد
- ۷۵ ..... هـ) ورود به اماکن مذهبی مسلمانان
- ۸۵ ..... فصل دوم : احوال شخصیه اهل کتاب
- ۸۵ ..... ازدواج اهل کتاب
- ۸۶ ..... ۱- ازدواج مرد مسلمان یا زن غیر مسلمان
- ۹۴ ..... ۲- از واج زنان مسلمان با مردان غیر مسلمان
- ۹۴ ..... طلاق اهل کتاب
- ۹۴ ..... ارث
- ۱۰۳ ..... فصل سوم معاملات اهل کتاب
- ۱۰۳ ..... حق مالکیت
- ۱۱۰ ..... مصادیقی از حق مالکیت
- ۱۱۰ ..... ۱- مزارعه
- ۱۱۱ ..... ۲- تجارت
- ۱۱۳ ..... ۳- اجاره
- ۱۱۴ ..... ۴- رهن
- ۱۱۵ ..... ۵- مشارکت
- ۱۱۷ ..... ۶- تأمین اجتماعی
- ۱۱۸ ..... آزادی قلم و مطبوعات

۱۱۹.....حق مسکن

۱۲۰.....حق شغل

بخش سوم: حقوق اجتماعی و سیاسی اقلیتهای دینی

۱۲۷.....فصل اول: حقوق اجتماعی اقلیتهای دینی

۱۲۷.....هم زیستی مسالمت آمیز

۱۳۹.....الف) پیمانها و نامه های پیامبر ﷺ

۱۴۱.....ب) نکات اخلاقی درباره زندگی مسالمت آمیز

۱۵۱.....وای نعهد

۱۵۸.....اصل اعدان (عدا، مدخله)

۱۶۱.....عدالت و انصاف

۱۶۳.....اصل نفی سبیل

۱۶۵.....اصل عدم موالات

۱۶۹.....جزیه (ذمه)

۱۷۱.....الف) اهل ذمه چه کسانی اند؟

۱۷۳.....ب) جزیه از چه افرادی از اهل ذمه گرفته می شود

۱۷۶.....ج) شرایط قرارداد ذمه (جزیه)

۱۸۰.....د) گرفتن ذمه در شرایط امروز

۱۸۱.....فصل دوم:

۱۸۱.....حقوق سیاسی اقلیتهای دینی

۱۸۱.....حق تعیین سرنوشت (حق انتخاب و رأی)

۱۸۵.....حق تابعیت

۱۸۷.....حق دادخواهی

۱۹۲.....حق تساوی افراد در برابر دادگاه ها

۱۹۸.....الف- مراجعه دو ذمی به محاکم اسلامی

۲۰۰.....ب- در صورتی که یکی ذمی و دیگری غیرذمی باشد

۲۰۲.....ج- مراجعه دو نفر مستأمن نزد حاکم برای رفع اختلاف

۲۰۲.....جرائم و مجازات‌های اهل ذمه

۲۰۳.....الف- جرم ارتكابی صرفاً در دین اسلام ممنوع می‌باشد

۲۰۴.....ب- اگر جرم ارتكابی فقط در دین خودشان ممنوع باشد

۲۰۵.....ج- جرم ارتكابی در هر دو شریعت ممنوع و دارای کیفر می‌باشد

۲۰۸.....د- جرم ارتكابی بر اساس مقررات حکومتی ممنوع باشد

۲۰۹.....قتل و قصاص و ...

۲۱۵.....نتیجه

۲۱۷.....منابع و مأخذ